

Голові разової
спеціалізованої вченої ради
у Дніпровському
національному університеті
імені Олеся Гончара
доктору політичних наук,
професору,
завідувачу кафедри міжнародних відносин
Іщенко Ігорю Васильовичу

Відгук

**офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента,
доцентки кафедри міжнародних відносин і аудиту**

Національного технічного університету

«Дніпровська політехніка» (м. Дніпро)

Перфільєвої Анастасії Олександрівни

**на дисертаційну роботу Негіної Влади Русланівни «Технології зовнішньої
політики Ізраїлю», подану до захисту до разової спеціалізованої вченої
ради у Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара
на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження.

Складність та багатовимірність міжнародного середовища в умовах глобалізації та регіоналізації не змінює того факту, що ядро сучасної системи міжнародних відносин формується і регулюється за допомогою міждержавної взаємодії, яка здійснюється на основі зовнішньополітичної діяльності держав. Тож теоретичне усвідомлення міжнародної реальності не можливе без якісного аналізу зовнішньої політики сучасної держави. Якість та зміст зовнішньої політики є однією з провідних проблем у галузі міжнародних відносин. У

змістовному плані зовнішня політика держави являє собою стратегію і затверджені дії, спрямовані на досягнення цілей національного розвитку, реалізації національного інтересу в міжнародному середовищі. Зовнішня політика країни складається з ланок, з'єднаних між собою ланцюгом суспільних відносин, тобто складається із соціальних, політичних, економічних, культурних компонентів і є багатогранним явищем. Завдання зовнішньої політики полягають у визначенні та ідентифікації пріоритетів, їх реалізації, збереженні незалежності, цілісності держави, забезпечення комерційних, економічних і військових потреб, а також забезпечення міжнародного престижу. Основна її мета – забезпечення сприятливих умов для реалізації інтересів тієї чи іншої держави, забезпечення внутрішньої безпеки і благополуччя громадян. На базі зовнішньополітичної діяльності держав формуються певні міжнародні відносини, тобто сукупність політичних, економічних, культурних, військових, правових та інших зв'язків, а також взаємовідносин між державами, народами, політичними, економічними, науковими, релігійними, культурними організаціями та установами. За сучасних умов особлива увага приділяється зовнішній політиці держав, які ведуть активну діяльність на міжнародній арені, до числа яких, безсумнівно, потрапляє Ізраїль. Зовнішня політика сучасних держав має багатогранну та багатопланову структуру, і це значно ускладнює процес дослідження цього феномена. Тож, з огляду на значення зовнішньої політики держав для самої системи міжнародних відносин в цілому і самих держав зокрема, постійну дослідницьку увагу привертає проблема підвищення ефективності зовнішньої політики. Одним із сучасних підходів з помітним евристичним потенціалом у вивченні даної проблематики постає технологічний підхід. Саме його покладено в основу представленого дисертаційного дослідження Влади Русланівни Негіної. Економічне та технологічне лідерство Ізраїлю, геополітичне та стратегічне позиціонування робить його ключовим гравцем близькосхідної політики, країною зі значним потенціалом впливу на перебіг міжнародних відносин не лише регіонального, але й панрегіонального і

глобального масштабу. Тож зовнішня політика такої держави стає актуальним дослідницьким завданням сучасної науки міжнародних відносин. Очевидно, що сам контекст ізраїльської державності став специфічним підґрунтям для пошуку ефективних механізмів зовнішньополітичного ствердження і створив унікальний варіант стратегії виживання в перманентно конфліктному середовищі. Технології ізраїльської зовнішньої політики з'являлися, дискредитувалися, відходили, на зміну їм з'являлися складніші, витончені, адекватні змінам, що відбуваються як в середині країни, так і в оточуючому світі. Врешті на поточному етапі ми маємо сукупність методів і систем послідовних дій, які застосовуються Ізраїлем в міжнародних відносинах у взаємозв'язку і відповідній послідовності та спрямовані на досягнення необхідного політичного результату, завдань та мети держави. Тож дослідження цієї сукупності практик ефективного зовнішньополітичного курсу стає важливою дослідницьким завданням до якого звертається здобувачка. Досвід держави Ізраїль в практиках використання технологій зовнішньої політики має непересічний інтерес з огляду на різноплановість, технічне забезпечення та унікальний організаційний, менеджерський супровід такої діяльності. Ізраїлю вдається забезпечувати ефективне позиціонування в світовому політичному просторі й створювати додаткові можливості для досягнення цілей держави на міжнародній арені завдяки ефективним технологіям зовнішньої політики. Водночас держава Ізраїль постійно працює над вдосконаленням технологічних практик зовнішньої політики, що створює додатковий аспект затребуваності дослідницької уваги. Дослідження практик та змісту технологізації зовнішньої політики стає підґрунтям для кращого розуміння і позиціонування Ізраїлю в системі міжнародних відносин зокрема, і аналізу модерних підходів в технологізації зовнішньополітичної діяльності сучасних держав в цілому. Додаткові параметри актуальності створює обмеженість практик використання технологічного підходу до вивчення проблем зовнішньої політики держав у вітчизняному науковому дискурсі. Тож тема представленої дисертації набуває значної актуальності як у зв'язку із

станом розробленості предмету технологій зовнішньої політики Ізраїлю в сучасній науці, так і на основі динамічності системи міжнародних відносин, яка вимагає постійного оновлення інструментарію зовнішньої політики держави. Зазначене зумовлює актуальність проведеного Владою Русланівною Негіною дослідження і водночас увиразнює його наукову новизну.

Дисертацію виконано відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри міжнародних відносин Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара в межах теми «Технологічний вимір міжнародних відносин», державний реєстраційний номер: 0119U100400. Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара, протокол № 4 від 19 листопада 2020 року.

Зазначене вище в цілому засвідчує, що обрана тема дисертаційного дослідження Негіної В.Р., присвячена проблемі технологій зовнішньої політики Ізраїлю, є своєчасною та актуальною.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації є достатнім. Аналіз дисертаційної роботи свідчить про те, що В.Р. Негіній вдалося досягти мети дослідження, представлені наукові результати та висновки – обґрунтовані та достовірні. Обґрунтованість висновків забезпечується використанням низки адекватних, різноманітних методів, відібраних з урахуванням предмету дисертаційного дослідження, а також логікою викладення зібраного та опрацьованого матеріалу. Робота Влади Русланівни спирається на сукупність актуальних та репрезентативних джерел з обраної проблематики, абсолютна більшість з яких – іншомовні (117 позицій зі 147). Залучені джерела повною мірою дозволили відобразити об'єкт та предмет дослідження і досягти мети шляхом послідовного розв'язання визначених дослідницьких завдань. Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації висновків обумовлена також вдало продуманою структурою роботи, яка дає можливість розкрити проблематику технологій зовнішньої політики Ізраїлю на основі послідовного логічного розгортання дослідження. Зокрема, у першому розділі, присвяченому теоретико-методологічним основам

осмислення технологій зовнішньої політики Ізраїлю, розкрито сутність технологічного підходу у дослідженні зовнішньої політики (пп.1.1), понятійний комплекс дослідження технологій зовнішньої політики Ізраїлю (пп. 1.2), теоретико-правові та інституційні засади зовнішньої політики Ізраїлю (пп.1.3). Другий розділ «Технології «м'якої сили» зовнішньої політики Ізраїлю» висвітлює проблеми технологій публічної дипломатії Ізраїлю крізь аналіз практики Хасбара (пп. 1.2), діаспоральної технології в зовнішній політиці Ізраїлю (пп. 2.2) та технологій лобіювання (пп. 2.3). Третій розділ «Технології «жорсткої сили» зовнішньої політики Ізраїлю» презентує технологію стримування (пп. 3.1) та технологію союзницького зв'язування (пп. 3.2). Згідно встановлених вимог кожний розділ завершується висновками, також загальні висновки сформульовані в кінці дисертаційного дослідження (сс. 178-184). У Вступі до роботи на належному рівні обґрунтовано вибір теми, визначено її актуальність, чітко окреслено мету та завдання дослідження, при цьому завдання скоординовано з положеннями, які виносяться на захист, та загальними висновками; чітко окреслено об'єкт і предмет дослідження, викладено наукову новизну, теоретичне й практичне значення роботи, наведено інформацію про апробацію результатів та структуру дослідження.

3. Достовірність та наукова новизна здобутих результатів передусім обумовлюється тим, що елементи наукової новизни дослідження повною мірою відображені у змісті дисертаційного дослідження і підтверджені належними висновками дисертантки. **Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що дисертація Влади Русланівни Негіної є першим комплексним дослідженням технологій зовнішньої політики Ізраїлю у вітчизняній науці міжнародних відносин. Зокрема, дисертантка вперше у вітчизняному науковому дискурсі комплексно дослідила практику «Хасбара» як технологію публічної дипломатії, самостійний елемент системи «м'якої сили» зовнішньої політики Ізраїлю, який дозволяє здійснювати інформаційний вплив на зовнішню спільноту та передує реалізації технології «жорсткої сили» зовнішньої політики Ізраїлю. Також вперше у вітчизняному науковому дискурсі

представлене комплексне дослідження діаспоральної дипломатії як якісної технології зовнішньої політики Ізраїлю, яка покликана виконувати функції інформування зовнішньої спільноти, щодо культурних, релігійних особливостей, специфіки політики країни і у поєднанні з технологією «лобіювання» дозволяє Ізраїлю просувати національні інтереси в іноземних суспільствах та політичних системах. В дисертаційній роботі Негіної В.Р. вперше у вітчизняній науці міжнародних відносин здійснено комплексне теоретико-прикладне дослідження технології «жорсткої сили» Ізраїлю як симбіозу механізмів технології стримування та технології союзницького зв'язування, що сукупно дозволяє Ізраїлю здійснювати дієвий політичний, економічний, військовий вплив на ворожих суб'єктів у рамках сучасної системи міжнародних відносин. Достовірність здобутих результатів вибудовується на відповідному окресленні авторкою термінологічного апарату дослідження: «дипломатія» (с. 33), «публічна дипломатія» (с. 34), «м'яка сила» (с. 34), жорстка сила» (с. 35), «стримування» та «стратегічне стримування» (сс. 36-37), «цифрова дипломатія» (с. 37), «Хасбара» (сс. 38-39), «лобіювання» (с. 39-40), що дозволило на основі визначеного понятійно-категоріального апарату реалізовувати логіку власного дослідження. Також в дисертації висловлено цілий ряд положень та висновків, які є оригінальними, та становлять собою розвиток або уточнення ідей, які стосуються проблем технології зовнішньої політики Ізраїлю. Зокрема, це стосується змісту та доцільності самого технологічного підходу у дослідженні практик міжнародного життя. Дисертантка обґрунтовує універсальність технологічного підходу (с. 25), наголошуючи на комплексності дослідження зовнішньої політики суб'єкта міжнародних відносин, яка досягається за допомогою технологічного підходу (с. 32), водночас констатує контекст підвищення результативності зовнішньої політики через її технологізацію (с. 53).

Варто також відзначити в позитивному ключі вибудовування авторкою зв'язків між практиками діаспоральної дипломатії Ізраїлю та лобіюванням, що очевидно в подальшому може бути використане для більш ґрунтовних

наукових розвідок щодо технологій міжнародного лобіювання як особливої діяльності, яка здобуває загального визнання у якості ефективного інструменту формування взаємовигідних відносин у сучасному міжнародному середовищі.

4. Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях обумовлюється активною апробацією результатів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях В.Р. Негіної у фахових наукових виданнях України (5 статей) та в опублікованих тезах доповідей дисертантки (4 доповіді) на двох міжнародних та двох всеукраїнських наукових конференціях. Публікації Влади Русланівни Негіної з достатньою повнотою відображають зміст дисертаційного дослідження.

5. Дискусійні положення дисертації та зауваження щодо її змісту. Надаючи загалом позитивну оцінку дисертаційному дослідженню Негіної В.Р., водночас не можна не звернути увагу на окремі його вразливі місця та дискусійні положення.

По-перше, не дивлячись на наявність окремого підрозділу присвяченого характеристикам понятійного комплексу дослідження технологій зовнішньої політики, і виводячи діаспоральну дипломатію в якості складової технологій м'якої сили зовнішньої політики Ізраїлю, авторка не надає в тексті роботи її визначення. Фактичні спроби розпочаті у пп. 1.2 завершилися констатацією, що «діаспоральна дипломатія ... є новим явищем і виступає специфічним для більшості моделей реалізації своєї зовнішньої політики суб'єктами міжнародних відносин» (с. 37). В той же час у пп. 2.2 «Зовнішня політика Ізраїлю: діаспоральна технологія» Влада Русланівна зазначає, що «Діаспоральна дипломатія – група діаспор, що складаються з держав, недержавних та інших міжнародних акторів, які функціонують як складові компоненти спільнот, пов'язаних через мережі та потоки людей, інформації та ресурсів» (с. 93). На нашу думку, подібне визначення не може бути визнане як задовільне і потребує уточнення. Водночас дисертантка на с. 98 цілком влучно зауважує на відмінності єврейської діаспори від усіх існуючих в світі на основі

того, «що вона утворена не колишніми ізраїльтянами чи особами, які покинули Ізраїль, а навпаки, тими, хто першочергово народився поза межами Ізраїлю та несе в собі єврейську ідентичність та культуру. Більшість євреїв з усього світу вважають Ізраїль своєю історичною батьківщиною, підтримуючи з ним зв'язки та маючи родичів, таким чином утворюючи взаємозалежні стосунки». Очевидно, що це зумовлює особливості діаспоральної дипломатії Ізраїлю, але, на жаль, дисертантка проігнорувала можливість розкриття та обґрунтування цього положення. На нашу думку, ця прогалина у визначенні та ідентифікуючих маркерах діаспоральної дипломатії Ізраїлю спричинила появу узагальнення, яке вочевидь також вимагає додаткового пояснення: «Діаспоральна дипломатія єврейської общини передувала створенню Держави Ізраїль» (с. 99). Не до кінця зрозумілим є в чому зміст практики діаспоральної дипломатії єврейської общини у додержавний період.

По-друге, на нашу думку, другий розділ дисертаційної роботи Негіної В.Р. вирізняється помітною описовістю за рахунок значного обсягу історичних екскурсів, які не повною мірою вплетені у контекст розгляду проблеми шляхом більш впорядкованого узагальнення у відповідності до поставлених завдань.

По-третє, не до кінця зрозумілим є презентований аспект залучення синергетичного підходу до вивчення предмету дослідження заявлений на с. 18 – «синергетичний підхід в рамках дослідження дозволив показати залежність ретроспективних чинників, специфіки поділу функціоналу серед зовнішньополітичних інститутів держави, у часті у процесах міжнародної комунікації, впливу процесі міжнародної трансформації, у першу чергу у цифровому вимірі на формування сучасних технологій зовнішньої політики Ізраїлю». На нашу думку, синергетичний підхід в дослідженні міжнародних відносин спирається на виокремлення об'єкту / предмету, який можна презентувати у вигляді складної, неврівноваженої, нестійкої, відкритої, динамічної системи, що складається з багатьох взаємопов'язаних і взаємозалежних підсистем, з власними закономірностями, логікою розвитку й

особливостями функціонування на основі співвідношення процесів організації та самоорганізації.

По-четверте, здійснене дослідження Влади Русланівни, на жаль, не приросло чіткими рекомендаціями або пропозиціями щодо потенційного використання «технологічних надбань» зовнішньої політики Ізраїлю для нашої держави, на можливостях чого дисертантка наголошувала, зокрема на с. 16. В цьому контексті варто зауважити, що у другому розділі роботи авторка розглядає питання впливу російськомовної єврейської діаспори на політику урядів щодо російсько-української війни, але це постає ілюстрацією до загальної лінії дослідницької уваги.

Разом із тим, слід визнати, що наведені питання поставлено в порядку наукової дискусії за предметом дослідження; вони не позначаються на загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи Влади Русланівни.

6. Загальна оцінка дисертаційної роботи та її відповідність встановленим вимогам. Дисертація Негіної Влади Русланівни представлена у вигляді рукопису, який виконано відповідно до нормативних вимог, що встановлені для оформлення результатів наукових досліджень дисертаційного рівня. Дисертація є цілісною, завершеною за змістом, самостійною науковою працею, містить теоретичні узагальнення та результати, які відображають вирішення важливої наукової проблеми підвищення ефективності та раціоналізації зовнішньополітичної діяльності держав у сучасній системі міжнародних відносин шляхом технологізації практик зовнішньої політики.

Результати дослідження Негіної В.Р. мають наукове та практичне значення: можуть бути використані для розвитку наукових пошуків у сфері технологій зовнішньої політики; у формуванні зовнішньополітичного вектора Україна – Близький Схід; у освітній діяльності при розробці навчального контенту для викладання фахових освітніх компонентів для здобувачів вищої освіти за спеціальністю 291, 292, 052.

Отже, дисертація Негіної Влади Русланівни на тему «Технології зовнішньої політики Ізраїлю» відповідає спеціальності 291 Міжнародні

відносини, суспільні комунікації та регіональні студії та вимогам передбаченим пунктами 6–9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р., тож її авторка Негіна Влада Русланівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.

Офіційний опонент

кандидат політичних наук, доцент,

доцентка кафедри

міжнародних відносин і аудиту

НТУ «Дніпровська політехніка»

(м. Дніпро)

Анастасія ПЕРФІЛЬЄВА

Підпис офіційного опонента засвідчую:

Учений секретар

НТУ «Дніпровська політехніка»

(м. Дніпро)

Таїсія КАЛЮЖНА